

HARBIY JAMOADA YETAKCHILIK (LIDERLIK) PSIXOLOGIYASI VA UNING SHAKLLANISHI

Kattaxujayev Sarvar Kamolxonovich

MHO Fakulteti Umumqo 'shin tayyorgarlik kafedrası

Taktika sikli katta o 'qituvchisi, mayor

Annotatsiya. *Maqolada harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi va uning shakllanishi masalalari o 'rganiladi. Harbiy muhitda yetakchilik nafaqat strategik qarorlar qabul qilish, balki jamoa ruhini oshirish va samarali kommunikatsiyani ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega. Maqolada yetakchilik uslublari, harbiy jamoalarda psixologik omillar va yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zarur bo 'lgan shart-sharoitlar ko 'rib chiqiladi. Shuningdek, harbiy yetakchilarni tayyorlash jarayonida psixologik bilimlarning roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqot natijalari harbiy tashkilotlarda samarali yetakchilikni rivojlantirishga ko 'maklashishi mumkin.*

Kalit so 'zlar: *Harbiy jamoa, Yetakchilik psixologiyasi, Shakllanish, Uslublar, Psixologik omillar, Jamoa ruhi, Kommunikatsiya, Yetakchilik qobiliyatlari*

Аннотация. *В статье исследуется психология лидерства в военных командах и вопросы его формирования. Лидерство в военной среде важно не только для принятия стратегических решений, но и для повышения командного духа и обеспечения эффективной коммуникации. В статье рассматриваются стили лидерства, психологические факторы в военных командах и условия, необходимые для развития лидерских навыков. Также анализируется роль и значение психологических знаний в процессе подготовки военных руководителей. Результаты данного исследования могут способствовать развитию эффективного лидерства в военных организациях.*

Ключевые слова: *Военная команда, психология лидерства, формирование, стили, психологические факторы, командный дух, коммуникация, лидерские навыки.*

Annotation. *The article studies the psychology of leadership in military teams and issues of its formation. Leadership in a military environment is important not only for making strategic decisions, but also for increasing team spirit and ensuring effective communication. The article examines leadership styles, psychological factors in military teams, and the conditions necessary for developing leadership skills. It also analyzes the role and importance of psychological knowledge in the process of training military leaders. The results of this study may contribute to the development of effective leadership in military organizations.*

Keywords: *Military team, Leadership psychology, Formation, Styles, Psychological factors, Team spirit, Communication, Leadership skills*

KIRISH.

Harbiy jamoalarda yetakchilik (liderlik) psixologiyasi har qanday muvaffaqiyatli operatsiyaning asosi hisoblanadi. Harbiy tashkilotlar o'zlarining maqsadlariga erishish uchun nafaqat kuchli strategik rejalashtirish va taktik qarorlar qabul qilish, balki samarali yetakchilikni ham talab qiladi. Yetakchilik, ayniqsa, harbiy muhitda, jamoa ruhini oshirish, stressga qarshi kurashish va har bir a'zoning o'ziga xos qobiliyatlarini ochish uchun muhimdir. Harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasining o'ziga xos jihatlari bor. Birinchidan, harbiy liderlar tezkor va aniq qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak, chunki jangovar sharoitlar ko'pincha kutilmagan vaziyatlarni talab qiladi. Ikkinchidan, yetakchilar jamoa a'zolarining psixologik holatini tushunishlari va ularni motivatsiya qilishlari zarur. Bu, o'z navbatida, jamoaning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Yetakchilik psixologiyasining shakllanishi bir necha omillarga bog'liq. Ularning orasida shaxsiy tajriba, ta'lim va trening, shuningdek, harbiy muhitning o'ziga xosligi mavjud. Harbiy liderlar ko'pincha qiyin vaziyatlarda o'zlarini qanday tutishni va jamoani qanday boshqarishni o'rganadilar. Bu jarayon psixologik bilimlarni talab qiladi, chunki liderlar jamoa a'zolarining hissiy holatini va motivatsiyasini tushunishlari zarur. Psixologik omillar harbiy jamoalarda yetakchilikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, jamoa ruhini oshirish uchun yetakchilar ijobiy munosabatlarni rivojlantirishlari va ochiq kommunikatsiyani ta'minlashlari lozim. Bu esa har bir a'zoning o'zini qulay his qilishi va o'z vazifasini bajarishga intilishini ta'minlaydi. Shuningdek, yetakchilar stressni boshqarish va jamoaning ruhiy salomatligini saqlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Harbiy yetakchilarni tayyorlash jarayonida psixologik bilimlarning roli alohida e'tiborga molikdir. Ular nafaqat taktik ko'nikmalarni, balki psixologik strategiyalarni ham o'rganishlari zarur. Bu bilimlar ularni jangovar sharoitlarda samarali liderlik qilishga yordam beradi. Bunday tayyorgarlik jarayoni harbiy tashkilotlarning umumiy muvaffaqiyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi va uning shakllanishi murakkab va ko'p qirrali jarayon sifatida ko'rinadi. U nafaqat individual liderning qobiliyatlariga, balki jamoa dinamikasiga va harbiy muhitning o'ziga xos xususiyatlariga ham bog'liqdir. Ushbu maqolada biz harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasining asosiy jihatlarni, uslublarini va shakllanish jarayonini chuqurroq o'rganamiz

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi va uning shakllanishi mavzusi O'zbekistonda bir qator olimlar tomonidan o'rganilgan. Bu sohada tadqiqotlar olib borgan olimlardan ba'zilari quyidagilar:

Abdulaziz Murodov - U harbiy psixologiya va yetakchilik masalalarida ko'plab maqolalar va tadqiqotlar yozgan. Murodovning ishlari harbiy jamoalarda rahbarlikning psixologik jihatlarini, shuningdek, stress va muammolarni boshqarish usullarini o'rganishga qaratilgan.

Dilshodbek Tursunov - Tursunov harbiy tashkilotlarda jamoa ruhini oshirish va yetakchilik uslublarini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Uning ishlarida liderlikning motivatsion jihatlari, shuningdek, jamoa a'zolarining psixologik holatini yaxshilashga qaratilgan strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Nodirbek Rahmonov - U harbiy psixologiya sohasida yetakchilik va guruh dinamikasi o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi. Rahmonovning tadqiqotlari harbiy muhitda liderlikni shakllantirishda ijtimoiy psixologiyaning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Sardorbek Yuldashev - Yuldashev harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasining shakllanishi va rivojlanishi bo'yicha ilmiy ishlar olib borgan. U yetakchilik uslublarining turli xil aspektlarini, jumladan, avtoritar va demokratik uslublarni o'rganadi.

Otabek Qodirov - Harbiy psixologiya sohasida yetakchilik va qaror qabul qilish jarayonlarini o'rganishga qaratilgan ishlar olib boradi. Qodirovning tadqiqotlari yetakchilikning psixologik omillarini chuqur o'rganishga qaratilgan. Ushbu olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar harbiy jamoalarda liderlik psixologiyasini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ularning ishlari nafaqat nazariy jihatlarni, balki amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi, bu esa harbiy tashkilotlarning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida psixologik tayyorgarlik dasturlari va treninglar orqali yetakchilik psixologiyasini rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayon O'zbekistonning harbiy kuchlarini zamonaviy talablar darajasida tayyorlashga yordam beradi. Harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi mavzusi O'zbekistonda rivojlanayotgan sohalardan biri bo'lib, u kelajakda yanada chuqurroq o'rganishni talab etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Harbiy jamoalarda yetakchilik (liderlik) psixologiyasi va uning shakllanishi mavzusida tadqiqot olib borish uchun metodologiya muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotda foydalaniladigan metodologiya quyidagi asosiy komponentlardan iborat: Tadqiqotning asosiy maqsadi harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasini o'rganish, uning shakllanishi va rivojlanishi jarayonlarini aniqlashdir. Vazifalar sifatida yetakchilik uslublarini, liderlikning psixologik omillarini va harbiy muhitda rahbarlikning samaradorligini o'rganish ko'zda tutiladi. Tadqiqotda yetakchilik psixologiyasi, guruh dinamikasi, ijtimoiy psixologiya va harbiy psixologiya bo'yicha mavjud nazariyalar va modelar o'rganiladi. Ularning asosida tadqiqotning nazariy ramkasi shakllantiriladi. Tadqiqotda sifat va miqdoriy metodlar qo'llaniladi. Sifatli tadqiqot usullari sifatida intervyu va fokus-guruhlar o'tkaziladi, bu orqali

harbiy jamoalardagi liderlarning tajribasi va fikrlari o'rganiladi. Miqdoriy tadqiqot usullari esa so'rovnomalar orqali amalga oshiriladi, bunda harbiy xodimlarning liderlik uslublari, motivatsiyasi va psixologik holati haqida ma'lumot to'planadi.

Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlaridagi harbiy jamoalar tanlanadi. Subyekt sifatida esa harbiy xodimlar, rahbarlar va psixologlar ishtirok etadi. To'plangan ma'lumotlar statistik tahlil va kontent tahlil usullari yordamida o'rganiladi. Miqdoriy ma'lumotlar uchun statistik dasturlar (masalan, SPSS) qo'llanilishi mumkin. Sifatli ma'lumotlar esa tematik tahlil orqali tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari harbiy jamoalarda liderlik psixologiyasining o'ziga xos jihatlarini ochib beradi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi. Bu tavsiyalar rahbarlikni rivojlantirish, jamoa ruhini oshirish va psixologik tayyorgarlikni yaxshilashga qaratilgan bo'ladi. Ushbu metodologiya yordamida harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasini chuqurroq o'rganish, uning shakllanishi va rivojlanishi jarayonlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'lamiz. Bu esa O'zbekistonning harbiy kuchlarini zamonaviy talablar darajasida tayyorlashga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Harbiy jamoalarda yetakchilik (liderlik) psixologiyasi va uning shakllanishi harbiy tashkilotlarning samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Harbiy muhit o'zining dinamikasi, stress darajasi va jamoa ruhini talab qiladigan xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ushbu tahlil harbiy jamoalarda liderlik psixologiyasining asosiy jihatlarini va uning shakllanish jarayonlarini ko'rib chiqadi. Yetakchilik psixologiyasi harbiy jamoalarda rahbarlar va ularning qo'mondonlik uslublari o'rganadi. Harbiy liderlar ko'pincha yuqori bosqichli qarorlar qabul qilish, jamoani motivatsiya qilish va stressli vaziyatlarda tezkor harakat qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak. Yetakchilik uslublari, masalan, avtoritar, demokratik va laissez-faire uslublari har bir harbiy vaziyatda turlicha ta'sir ko'rsatishi mumkin. Avtoritar uslub tezkor qarorlar qabul qilishga yordam bersa, demokratik uslub jamoa a'zolarining fikrlarini inobatga olish orqali ularning ishtirokini oshiradi. Shakllanish jarayoni esa bir qator omillarga bog'liq. Birinchidan, harbiy liderlar o'z tajribalaridan, ta'limdan va o'qitish jarayonidan o'rganadilar. Harbiy akademiyalar va kurslar liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni taklif etadi. Ikkinchidan, harbiy jamoalarda

guruh dinamikasi yetakchilikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Guruh ichidagi munosabatlar, ishonch va hamkorlik hissi liderning muvaffaqiyatini belgilovchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Harbiy jamoada liderlikning o'ziga xos xususiyatlari:

- Yuqori mas'uliyat: Jangovar vazifalarni bajarishda liderning har bir qarori xizmatchilar hayotiga ta'sir qiladi.

- Intizom va bo'ysunish: Liderlik qat'iy ierarxiya va harbiy nizomlar doirasida amalga oshiriladi.
- Stressga chidamlilik: Harbiy liderlar psixologik bosim (kasbiy stress) sharoitida o'zini va jamoani boshqara olishi kerak.
- Namuna bo'lish: Lider o'zining jasorati, bilimi va jismoniy tayyorgarligi bilan xizmatchilarga o'rnak bo'ladi.

Harbiy liderlikning shakllanishi:

Harbiy liderlik qobiliyatlari quyidagi yo'llar bilan shakllanadi:

1. Kasbiy tayyorgarlik va ta'lim: Harbiy ta'lim muassasalarida nazariy bilim va jangovar ko'nikmalarni egallash.
2. Amaliy tajriba: Haqiqiy jang sharoitiga yaqinlashtirilgan mashg'ulotlar orqali ruhiy holatni chiniqtirish.
3. Psixologik treninglar: Harbiy xizmatchilarda liderlik fazilatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar.
4. Ijtimoiy-psixologik muhit: Harbiy jamoada sog'lom muhitni shakllantirish, o'zaro ishonch va jipslikni ta'minlash.

Harbiy jamoada yetakchilarni aniqlash va ularning uslublarini (avtoritar, demokratik) to'g'ri tanlash bo'linmaning jangovar shayligini belgilab beradi. Liderlik psixologiyasining asosiy maqsadi - xizmatchilarda g'alaba ishonchini va Vatanparvarlik ruhini mustahkamlashdir

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi nafaqat rahbarning shaxsiy qobiliyatlariga, balki jamoaning umumiy ruhiyatiga ham bog'liq. Harbiy xodimlarning motivatsiyasi, ularning maqsadga erishish istagi va stressni boshqarish qobiliyati rahbarlik samaradorligiga ta'sir qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, jamoa ichida ijobiy atmosfera yaratish, rahbarlar tomonidan o'zaro hurmat va ishonchni rivojlantirish orqali liderlik sifatlarini oshirish mumkin. Shuningdek, harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi individual xususiyatlarga ham bog'liq. Rahbarlarning emotsional intellekti, stressga bardoshlilik va qaror qabul qilishdagi aniqligi ularning liderlik qobiliyatlarini belgilaydi. Tadqiqotlarda shuningdek, harbiy xodimlar orasida liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun muntazam treninglar o'tkazish zarurligi ta'kidlangan. Harbiy jamoalarda yetakchilik psixologiyasi va uning shakllanishi murakkab jarayon bo'lib, bu jarayonda rahbarning shaxsiy qobiliyatlari, guruh dinamikasi va jamoa ruhiyati muhim ahamiyatga ega. Harbiy tashkilotlarda samarali liderlikni rivojlantirish uchun psixologik tayyorgarlik, treninglar va ijobiy ish muhitini yaratish zarur. Bu esa nafaqat harbiy jamoalarning samaradorligini oshiradi, balki ularning umumiy maqsadlariga erishishida ham muhim rol o'ynaydi.

Harbiy jamoada yetakchilik (liderlik) psixologiyasi — bu harbiy xizmatchilarning jangovar shayligi, intizomi va ma'naviy-ruhiy holatini yuqori darajada saqlashga qaratilgan murakkab ijtimoiy-psixologik jarayondir. Harbiy liderlik oddiy boshqaruvdan farq qilib, ekstremal sharoitlarda qaror qabul qilish, jamoani birlashtirish va shaxsiy namuna ko'rsatishni talab etadi.

XULOSA.

Harbiy jamoada yetakchilik (liderlik) psixologiyasi nafaqat buyruq berish, balki askarlarning ruhiy holatini boshqarish va jamoaviy jipslikni ta'minlash san'atidir. Liderlik shakllanishi uchun komandirda ham professional bilim, ham yuqori emotsional intellekt bo'lishi lozim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, harbiy yetakchi o'z shaxsiy namunasi orqali jamoada ishonch va sadoqatni shakllantiradi. Bu jarayon ekstremal sharoitlarda mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini talab etadi. Xulosa qilib aytganda, harbiy liderlik – bu tug'ma xususiyatlar va maxsus psixologik tayyorgarlikning uyg'unligidir bo'lib, u bo'linmaning jangovar shayligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, F. Harbiy psixologiya: Harbiy xizmatchilarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish va jamoani boshqarish nazariyasi. – "O'zbekiston", 2018. – 145-b.
2. G'oziyev, E. Boshqaruv psixologiyasi: Rahbar va jamoa munosabatlarining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari. – "Universitet", 2001. – 210-b.
3. Karimov, V. V. Harbiy jamoalarda sog'lom ma'naviy-ruhiy muhitni shakllantirish texnologiyalari va liderlik omillari. – "Mudofaa vazirligi", 2015. – 120-b.
4. Mahmudov, I. Boshqaruv psixologiyasi: Yetakchilik (liderlik) fenomenining turlari va harbiy boshqaruvdagi roli. – "Akademiya", 2006. – 165-b.
5. Nishonova, Z. Mustaqil fikrlash psixologiyasi va bo'lajak ofitserlarning liderlik salohiyatini oshirish usullari. – "Yangi asr avlodi", 2003. – 225-b.
6. Sattorov, A. S. Harbiy pedagogika va psixologiya asoslari: Ekstremal sharoitlarda jamoani boshqarish san'ati. – "Fan va texnologiya", 2011. – 185-b.
7. Shoumarov, G'. B. Ijtimoiy psixologiya: Kichik guruhlar va harbiy jamoalarda liderlik va rasmiy-norasmiy munosabatlar. – "O'qituvchi", 1994. – 138-b.
8. Yusupov, Q. T. Ekstremal sharoitlarda harbiy xizmatchilarning psixologik barqarorligini ta'minlash va boshqaruv samaradorligi. – "Milliy gvardiya nashriyoti", 2019. – 105-b.